

POSTANOWIENIE

Dnia 14 stycznia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie ze skargi M. M. i S. M.
o stwierdzenie niezgodności z prawem
prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w W.
z dnia 28 listopada 2017 r., sygn. akt XXVII Ca [...],
wydanego w sprawie z powództwa M. M. i S. M.
przeciwko [...] Bank S.A. w W.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 14 stycznia 2022 r.,

1. odrzuca skargę;

2. nie obciąża powodów kosztami postępowania skargowego.

UZASADNIENIE

Powodowie M. M. i S. M. wystąpili ze skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 28 listopada 2017 r., która została przyjęta do rozpoznania postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2020 r. (sygn. akt I CNP 10/20). Wniesiona została też przez Rzecznika Praw Obywatelskich skarga nadzwyczajna - z dnia 31 marca 2021 r. - przedstawiona przez Sąd Okręgowy Sądowi Najwyższemu w dniu 10 listopada 2021 r. (sygn. akt. I NSNc 700/21).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia. Jej celem jest uzyskanie prejudykatu umożliwiającego dochodzenie roszczeń odszkodowawczych za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej (art. 417¹ § 2 k.c.). Jedną z przesłanek dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest wyczerpanie przez skarżącego wszystkich stawianych do dyspozycji przez system prawny środków procesowych umożliwiających korektę niezgodnego z prawem prawomocnego wyroku przez jego zmianę bądź uchylenie (art. 424¹ § 1 k.p.c.). Należy odróżniać niemożność zmiany lub uchylenia prawomocnego wyroku w drodze innych środków prawnych, która stanowi przesłankę dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, od wiążącego się z przesłanką wymagania skargi w postaci wykazania niemożności wzruszenia zaskarżonego wyroku w drodze innych środków prawnych, które stanowi jej element konstrukcyjny (art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c.). Niemożność zmiany lub uchylenia zaskarżonego prawomocnego wyroku w drodze innych środków prawnych jako przesłanka dopuszczalności skargi musi istnieć zarówno w przeszłości, jak i w chwili oceny dopuszczalności skargi, co wprost wynika z użytego w art. 424¹ § 1 *in fine* k.p.c. sformułowania „zmiana lub uchylenie tego wyroku nie było i nie jest możliwe”. W efekcie, odnosi się to także do sytuacji, gdy w przeszłości, po wydaniu skarżonego wyroku, jego wzruszenie nie było możliwe, ale stało się możliwe w chwili oceny dopuszczalności skargi i to nie tylko na etapie wstępnego badania przez Sąd Najwyższy dopuszczalności skargi w składzie jednoosobowym (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, nie publ., z dnia 10 stycznia 2019 r. II CNP 8/18, nie publ.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego, na gruncie skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnych orzeczeń wnoszonych po 3 kwietnia 2018 r. od orzeczeń wydanych przed tą datą, wyjaśniono, że strona, wypełniając obowiązek przewidziany w art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c., musi także wykazać, że nie było i nie jest możliwe wniesienie skargi nadzwyczajnej (zob. postanowienie z dnia 30 sierpnia 2018 r., III CNP 9/18, OSNC 2018, nr 12, poz. 121, z dnia 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, nie publ.). Jednak w uchwale składu siedmiu

sędziów z dnia 15 października 2020 r., III PZP 4/20 - zasada prawna - Sąd Najwyższy wyjaśnił, że strona nie ma obowiązku skorzystania ze skargi nadzwyczajnej przed wniesieniem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku. Tym niemniej sytuacja procesowa po wydaniu postanowienia o przyjęciu skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku do rozpoznania uległa zmianie o tyle, że Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł skargę nadzwyczajną, która w dniu 10 listopada 2021 r. została przedstawiona Sądowi Najwyższemu - Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych. We wnioskach skargi nadzwyczajnej Rzecznik Praw Obywatelskich, powołując się w jej podstawach na naruszenie art. 385¹§ 1 k.c., art. 58 § 1 k.c. i art. 410 § 2 i art. 405 k.c. domaga się uchylenia w całości skarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst: Dz. U. z 2021 r., poz. 1904; dalej: „u.S.N.”) weszła w życie 3 kwietnia 2018 r. i wprowadziła do systemu prawnego instytucję skargi nadzwyczajnej, która może być wniesiona w terminie 5 lat od uprawomocnienia się orzeczenia, zaś w okresie sześciu lat od dnia wejścia jej w życie może służyć podważaniu prawomocnych orzeczeń sądowych wydanych przed 3 kwietnia 2018 r. (por. art.89 § 1 i 3 oraz art. 115 § 1). Jest to więc instrument prawny pozwalający na uchylenie lub zmianę prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego kończącego postępowanie w sprawie.

Ustawa o Sądzie Najwyższym nie uchyliła przepisów kodeksu postępowania cywilnego regulujących skargę na niezgodność z prawem prawomocnego wyroku. Nie zawiera jednak nie tylko przepisów intertemporalnych, dotyczących skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, wydanych przed 3 kwietnia 2018 r., ale także przepisów regulujących wzajemny stosunek obu nadzwyczajnych środków procesowych wzruszenia prawomocnych orzeczeń, w tym w odniesieniu do skarg na niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia, wniesionych 3 kwietnia 2018 r., bądź po tej dacie.

Ze względu na konstrukcję prawną skargi nadzwyczajnej, której celem jest usunięcie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w relacji pomiędzy

stronami, z udziałem których zapadł wyrok, a tym samym usunięcia źródła szkody, musi ona wyprzedzać dochodzenie ewentualnej odpowiedzialności odszkodowawczej od Skarbu Państwa, co oznacza, że skarga nadzwyczajna może uczynić odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa bezprzedmiotową. Z tych przyczyn skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia z dniem 3 kwietnia 2018 r. stała się środkiem subsydiarnym także w stosunku do orzeczeń zapadłych przed tą datą, tym bardziej, że w razie, gdy uchylenie lub zmiana orzeczenia przez Sąd Najwyższy rozpoznający skargę nadzwyczajną, mimo jego nieprawidłowości, nie jest możliwe, Sąd Najwyższy stwierdza, że zaskarżone orzeczenie zostało wydane z naruszeniem prawa, tak jak to się dzieje w przypadku skargi na niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia. Wówczas dopiero otwiera się możliwość realizacji roszczenia odszkodowawczego w stosunku do Skarbu Państwa, przy zachowaniu kwestionowanego orzeczenia w obrocie prawnym. W takim przypadku zainicjowanie skargą nadzwyczajną postępowanie przed Sądem Najwyższym staje się jednym z postępowań, o których mowa w art. 417¹ § 2 zd. 1 k.c. (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, nie publ., z dnia 10 stycznia 2019 r. II CNP 8/18, nie publ.).

Skarga nadzwyczajna jest niedopuszczalna, gdy orzeczenie, przeciwko któremu skarga ta ma być skierowana, może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia (art. 89 § 1 u.S.N.), a w tej grupie nadzwyczajnych środków nie mieści się skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, skoro nie zmierza ona do zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia i w związku z tym, jej kwalifikacja do kategorii środków zaskarżenia w ogólności jest wątpliwa (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, nie publ., z dnia 10 stycznia 2019 r. II CNP 8/18, nie publ.).

Jeśli w ustawie o Sądzie Najwyższym nie zawarto żadnej regulacji intertemporalnej dotyczącej wpływu wprowadzenia do systemu prawnego skargi nadzwyczajnej na dopuszczalność skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnych orzeczeń - wydanych przed 3 kwietnia 2018 r. - wniesionych 3 kwietnia 2018 r. albo po tej dacie, to ustawę tę należy stosować od chwili jej

wejścia w życie, tj. uwzględnić istnienie skargi nadzwyczajnej także w wypadku, w którym skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem została wniesiona po 3 kwietnia 2018 r. od prawomocnego orzeczenia wydanego przed tą datą (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, nie publ., z dnia 10 stycznia 2019 r. II CNP 8/18, nie publ.). W uzasadnieniu do projektu ustawy o Sądzie Najwyższym wskazano, że skarga nadzwyczajna ma uzupełnić lukę w systemie nadzwyczajnych środków zaskarżenia, gdyż jej podstawą będzie nie tylko rażące naruszenie prawa, ale także sprzeczność ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, a ponadto będzie ona mogła być wniesiona również od prawomocnych orzeczeń, których wcześniej nie zaskarżono.

Rozwiązanie powstałych wątpliwości procesowych w odniesieniu do bytu prawnego skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnych orzeczeń, wniesionych po 3 kwietnia 2018 r. od orzeczeń wydanych przed tą datą, gdy ponadto wniesiono skargę nadzwyczajną, nie jest możliwe tylko przez zastosowanie podstawowych reguł intertemporalnych. Skoro bowiem nie zostały uchylone przepisy kodeksu postępowania cywilnego o skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, ani też taki cel nie wynika z przepisów ustawy o Sądzie Najwyższym, to należy przede wszystkim określić wzajemny stosunek przepisów normujących skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia i skargę nadzwyczajną, tym bardziej, że obie regulacje (kodeks postępowania cywilnego i ustawa o Sądzie Najwyższym) uznają te środki za nadzwyczajne. Artykuł 424¹§ 1 *in fine* k.p.c. uzależnia dopuszczalność skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, gdy zmiana lub uchylenie w drodze przysługujących stronie środków prawnych nie było i nie jest możliwe, zaś art. 89 § 1 *in fine* u.S.N. dopuszcza wniesienie skargi nadzwyczajnej, gdy orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Wobec tego z istoty i charakteru oraz zakresu regulacji dotyczącej skargi nadzwyczajnej wynika, że ma ona pierwszeństwo w stosunku do unormowań odnoszących się do skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, także tych, które, jak w tej sprawie, zostały wniesione po 3 kwietnia

2018 r., choć od orzeczenia wydanego przed tą datą (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2019 r., V CNP 57/17).

Zważywszy na ustawowy dwuletni termin, do wniesienia skargi na niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia, liczony od dnia wydania orzeczenia (art. 424⁶ § 1 k.p.c.; na temat charakteru prawnego tego terminu zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2018 r., IV CNP 45/17, nie publ.) oraz mając na względzie wyżej opisane niedociągnięcia legislacyjne instytucji skargi nadzwyczajnej i jej relacji do postępowania ze skargi na niezgodność z prawem prawomocnego wyroku, powodowie musieli wnieść skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku, jeszcze przed zakończeniem procedury związanej z rozpoznaniem ich wniosku przez podmiot uprawniony do wniesienia skargi nadzwyczajnej, bowiem w przeciwnym wypadku, z uwagi na upływ wskazanego terminu, straciliby bezpowrotnie możliwość wniesienia skargi na niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia, w wypadku gdyby organy uprawnione do wniesienia skargi nadzwyczajnej negatywnie rozpoznały ich podanie o wniesienie tej skargi.

Jak wspomniano już po wystąpieniu powodów ze skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku została wniesiona skarga nadzwyczajna. Oczywistym jest, że nie jest dopuszczalne równoczesne prowadzenie obu nadzwyczajnych postępowań dotyczących tego samego orzeczenia po jego uprawomocnieniu się. Skarga nadzwyczajna wyprzedza skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, a to ze względu na szersze podstawy zaskarżenia oraz zakres możliwych rozstrzygnięć, a w konsekwencji wniesienie skargi nadzwyczajnej oznacza, iż wzruszenie zaskarżonego staje się możliwe w rozumieniu art. 424⁸ § 2 k.p.c., który wprost stanowi, że skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia podlega odrzuceniu, jeżeli zmiana zaskarżonego wyroku jest możliwa.

Zgodnie bowiem z art. 91 § 1 u.S.N. Sąd Najwyższy może, w przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, uchylić zaskarżone orzeczenie i orzec co do istoty sprawy albo przekazać sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi. Ponadto identyczny jest zakres zaskarżenia, zarówno w skardze

nadzwyczajnej, jak i w skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku zaś podstawy obu skarg pokrywają się.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 424⁸ § 2 k.p.c. w zw. z art. 424¹² k.p.c., art. 398²¹ k.p.c. i art. 398¹⁰ zd. 2 k.p.c. odrzucił skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku, a kosztach postępowania skargowego na podstawie art. 102 k.p.c. w zw. z art. 424¹² k.p.c., art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c., mając na uwadze zmieniający się stan prawny (wprowadzenie instytucji skargi nadzwyczajnej, przy braku przepisów przejściowych i braku określenia przez ustawodawcę relacji pomiędzy skargami).